

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب

محرم عباسی*

الهام ابراهیمی**، ملیحه شیخی قهی***، علیرضا اکبری****

چکیده

امروزه سرمایه اجتماعی به عنوان سرمایه‌ای کلیدی در سازمان‌ها و جوامع ایفای نقش می‌کند. اهمیت آن تا حدی است که بدون توجه به آن ممکن است نرخ بازگشت سرمایه حاصل از دیگر سرمایه‌های موجود کاهش یابد. با توجه به اهمیت این نوع سرمایه، شاهد انجام پژوهش‌های متعددی در سطوح و بافت‌های متفاوت هستیم که شاخص‌های گوناگونی در سطوح تحلیل متفاوت را برای ابعاد سه‌گانه مفهوم سرمایه اجتماعی معرفی کرده‌اند. بنابراین، بررسی یکپارچه این پژوهش‌ها برای شناسایی شاخص‌های کلیدی این مفهوم در سطوح تحلیل متفاوت ضرورت دارد. در این راستا هدف از انجام این پژوهش، بررسی جامع شاخص‌های سرمایه اجتماعی در سطوح تحلیل متفاوت است. بدین منظور از رویکرد فراترکیب و روش تحلیل محتوای قیاسی استفاده شد. جامعه مورد بررسی مقالات موجود در زمینه سرمایه اجتماعی، در پایگاه‌های علمی از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۸ به تعداد ۵۱۹۵ مقاله بود که از میان آن‌ها ۷۲ مقاله به روش نمونه‌گیری قضاوتی انتخاب شدند. نتیجه اولیه استخراج کدهای اولیه در قالب ۱۴ مقوله فرعی و طبقه‌بندی آن‌ها ذیل سه مقوله اصلی سرمایه اجتماعی بود. تدقیق و مطالعه متون مرتبط با این شاخص‌ها نشان

* کارشناس ارشد، مدیریت دولتی، دانشگاه تهران، m.abasi@ut.ac.ir

** استادیار مدیریت منابع انسانی، پژوهشکده اقتصاد و مدیریت، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (نویسنده مسئول)، e.ebrahimi@ihcs.ac.ir

*** کارشناس ارشد، مدیریت فناوری اطلاعات، دانشگاه تهران، maliheshsheikhi@ut.ac.ir

**** دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت منابع انسانی اسلامی، دانشگاه تهران، alireza74akbari@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۵، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۸

داد سه سطح تحلیل برای مفهوم سرمایه اجتماعی قابل تبیین است. این سه سطح مختلف تحلیل عبارتند از: سطح کلان (جوامع)، سطح میانی (گروه‌ها یا سازمان‌ها) و سطح خرد (عاملان فردی).

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، سرمایه رابطه‌ای، سرمایه ساختاری، سرمایه شناختی، فرائد ترکیب

۱. مقدمه

سرمایه اجتماعی نوعی سرمایه است که نسبت به سایر سرمایه‌ها مورد توجه کمتری قرار گرفته است؛ اما از نظر میزان اهمیت، به اندازه سایر سرمایه‌ها مهم تلقی می‌شود. در واقع بدون توجه به این سرمایه ممکن است نرخ بازگشت سرمایه حاصل از دیگر سرمایه‌های موجود کاهش یابد. این مفهوم به عنوان یک مفهوم محبوب با سرعت فزاینده‌ای مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. پژوهش‌های صورت گرفته، مبین نقش سرمایه اجتماعی در حوزه‌های مختلف زیرساختی و کلان جامعه از جمله رشد و توسعه اقتصادی (Aguilera, 2017; Hanka & Engbers, 2016)، سلامت (Ejlskov & et al, 2014)، امنیت اجتماعی (قاسمی، مهدوی و کلدی، ۱۳۹۵؛ ذاکری‌هامانه، افشانی، عسکری، ۱۳۹۰)، فرهنگ اجتماعی (رسول‌زاده‌اقدم، عدلی‌پور و عابدینی، ۱۳۹۷؛ عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱)، مدیریت جنگل‌ها (Lee, et al, 2017)، جغرافیا و نظام شهری (پورمحمدی، حسین‌زاده دلیر و پیری، ۱۳۸۹)، کاهش خطر بحران (Sanyal, et al, 2016)، شبکه‌های تولیدی (Faccin, et al, 2017)، روابط تامین‌کننده و خریدار (Carey, et al, 2011)، پروژه‌های تحقیق و توسعه (Pinheiro, et al, 2016)، شبکه‌های اجتماعی (Sander & Lee, 2014) و محیط‌های کاری (Norikoshi, et al, 2018) است. تعریف سرمایه اجتماعی به شکل «مجموعه قواعد، شبکه‌ها، اعتماد، درک متقابل اعضا و توانمندسازی برای مشارکت» (Xue, & Cheng, 2017, p.863) بیانگر این موضوع است که سرمایه اجتماعی صرفاً در این سطح محدود نبوده و در واقع با حضور افراد در کنار یکدیگر، چه به عنوان شهروند یک جامعه و چه به عنوان همکار در محیط کاری، لاجرم این شکل یک مفهوم واحد شکل گرفته و مطرح می‌شود و همواره نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی به رفتار تک تک افراد و توفیق آن مجموعه دارد؛ پس می‌توان ادعان کرد که نقش سرمایه اجتماعی در سازمان‌ها نیز حائز اهمیت است. پژوهش‌های صورت گرفته در سطح سازمانی از جمله: نقش سرمایه اجتماعی در تعالی سازمانی

(عربشاهی، ۱۳۹۳)، نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد سازمانی و سوددهی (رضائی، شعبانعلی فمی، صلاحی مقدم، ۱۳۹۵؛ حسین پور و مهدی آذر، ۱۳۹۰؛ Servaes & Tamayo, 2017)، همچنین نقش سرمایه اجتماعی در حوزه تسهیم دانش در سازمان‌ها و اعضای زنجیره تامین (Widén-Wulff, & Ginman, 2004)، ارتباطات و تکنولوژی در تیم‌ها (Arling, 2006) و کاربست آن در شرکت‌های خانوادگی (Nordstrom & Steier, 2015)، تاییدی بر اهمیت نقش سرمایه اجتماعی در این سطح می‌باشد.

اشاره به پژوهش‌های سرمایه اجتماعی انجام شده در زمینه‌ها و سطوح مختلف و ۵۱۹۵ پژوهش یافت شده با کلیدواژه‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی در پژوهش حاضر، حیاتی بودن نقش این سرمایه در جوامع بشری را مبرهن می‌سازد. اما با وجود تعدد پژوهش‌های کیفی در این حوزه که به طور مستمر نیز در حال افزایش است، هریک از پژوهش‌های کیفی به تنهایی جنبه‌ای از پدیده مورد بررسی را آشکار ساخته و یا متأثر از جامعه و نمونه مورد مطالعه و نظر محقق، نتایج منحصر به فردی را ارائه می‌دهد که در اغلب موارد از بیان جامع و یکپارچه و نتایج معتبر و مشترک بین‌الذهانی ناتوان می‌ماند. در حقیقت به کارگیری نتایج پژوهش‌های کیفی متناسب با افزایش تولید آن‌ها گسترش نیافته است. از سوی دیگر هر روز اهمیت تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد و یافته‌های معتبر پژوهشی و علمی بیشتر می‌شود. بنابراین ضرورت بکارگیری شیوه‌ای که بتواند یافته‌های پژوهش‌های کیفی را در قالب تفسیر جامع‌تری ارائه دهد وجود دارد. تلاش ناکافی برای یکپارچه کردن یافته‌های ناشی از مطالعه‌های کیفی، دارای پیامدهای مهمی برای توسعه دانش و استفاده از پژوهش‌های کیفی است. در واقع به منظور اعتبارسنجی دانشی که در مطالعات کیفی تولید می‌شود، بررسی اجماع و اتفاق نظر محققان در محتوای آن دانش ضرورت می‌یابد که روش فراترکیب به عنوان یکی از روش‌های فرامطالعه به همین منظور مطرح شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. در زمینه سرمایه اجتماعی با وجود مطالعات کیفی متعدد، شاهد انجام پژوهش‌هایی به روش فراترکیب (Musavengane & Simatele, 2017; Stam, et al, 2014; Huang, 2009; Thompson, 2008; سفیری و صدفی، ۱۳۹۱؛ ناطقپور و فیروزآبادی، ۱۳۸۵) هستیم و خلاً انجام پژوهشی جامع به روش فراترکیب که به بررسی نظام‌مند و تحلیل سطوح مختلف سرمایه اجتماعی در پژوهش‌های انجام شده بپردازد، وجود دارد. بدین منظور پژوهش حاضر به دنبال مطالعه نظام‌مند ادبیات تحقیق و ارائه یک چارچوب جامع از شاخص‌های

سرمایه اجتماعی است تا با بررسی دقیق آن‌ها بتوان شاخص‌های سطوح مختلف تحلیل را تعیین کرد.

۲. مبانی نظری پژوهش

بحث سرمایه اجتماعی برای نخستین بار در سال ۱۹۱۶ در مقاله‌ای توسط هانیفان از دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شد. به عقیده وی سرمایه اجتماعی حسن نیت، همبستگی، همدردی متقابل و ارتباطات اجتماعی درون گروهی و میان اعضای خانواده است؛ اما با وجود اهمیت این مفهوم، تا سال ۱۹۹۰ میلادی در تحقیقات اجتماعی شکل جدی به خود نگرفت؛ تا زمانی که توسط جین جاکوب در اثری علمی به نام «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» مورد استفاده قرار گرفت. به اعتقاد وی، برای یک شهر، شبکه‌ها، نقش سرمایه اجتماعی دارند. سپس این مفهوم مورد انتقاد قرار گرفت؛ ولی در واقع این جیمز کلمن و پژوهش او در زمینه مشارکت در امور مدرسه در شهر شیکاگو بود که سبب جلب توجه امروزی به این مفهوم شد. سپس بوردیو و پس از آن پوتنام در دهه ۱۹۹۰، این مفهوم را برای مطالعه نهادهای مردم سالار در ایتالیا استفاده کردند (شارع پور، ۱۳۸۳). در اواسط سال ۱۹۹۰ مفهوم سرمایه اجتماعی مورد توجه دانشگاهیان، سیاست‌گذاران و حتی خبرنگاران قرار گرفت. اصطلاح سرمایه اجتماعی این ایده را ایجاد می‌کند که هنجارها و پیوندهای اجتماعی به عنوان بخش مهمی از مبانی زندگی هستند. این ارزش توسط بوردیو و جیکوبز شناسایی شد که بعدها با ارائه چارچوبی توسط کلمن و پوتنام توجه زیادی را به ارمغان آورد (Pretty & Ward, 2001, p.211). مولفه‌هایی که تعریف کننده سرمایه اجتماعی هستند پیش از ارائه این مفهوم از سوی جامعه‌شناسان در جامعه مطرح شده بودند. مفهوم نوین سرمایه اجتماعی شکل فعلی آن را ایجاد کرد. این مفهوم متشکل از نظرات سه نویسنده بود: بوردیو، کلمن و پوتنام (Sanyal & Routray, 2016, p.104). طبق گفته بوردیو، سرمایه اجتماعی مجموعه منابع واقعی یا مجازی است که به واسطه مزیت پایدار شبکه‌ها و روابط سازمانی مستحکم و شناخت و آگاهی‌های متقابل، به افراد یا گروه‌ها تعلق می‌گیرد. به بیان دیگر، سرمایه اجتماعی برای بوردیو ناشی از ساخت اجتماعی است که در ارتباط مستقیم با عادات افراد و میدان فرهنگی ناشی از کنش‌های اجتماعی، سازمان‌یافته و صورتبندی می‌شود (Bourdieu, 1977). پژوهش کلمن تاثیر سرمایه انسانی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار داد و نشان داد که دانش‌آموزان با سرمایه

اجتماعی بیشتر مانند حضور فیزیکی والدین و توجهی که از جانب آنان دریافت می‌کنند، با احتمال کمتری فرار از مدرسه را تجربه می‌کنند. او بر مبنای این نتایج اشاره می‌کند که سرمایه اجتماعی در خانواده و انجمن‌ها نقشی حیاتی در ایجاد سرمایه انسانی برای نسل آینده ایفا می‌کند (Wu, 2015). سرمایه اجتماعی شیء واحدی نیست؛ بلکه متشکل از انواع مولفه‌های گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آن‌ها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند، تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی، مانند شکل‌های دیگر سرمایه است و دستیابی به هدف‌های معینی را که در نبود آن دست یافتنی نخواهد بود، امکان پذیر می‌سازد. این سرمایه مانند سرمایه فیزیکی و انسانی کاملاً قابل جایگزینی نیست؛ اما در شرایط خاصی معاوضه پذیر است. به عبارت دیگر، شکل معینی از سرمایه اجتماعی که در تسهیل کنش‌هایی معین، ارزشمند است؛ ممکن است برای کنش‌های دیگر بی‌فایده یا حتی زیان‌مند باشد. سرمایه اجتماعی، نه در افراد و نه در ابزار فیزیکی تولید، وجود ندارد. تعریفی که پاتنام از سرمایه اجتماعی ارائه می‌کند بدین شرح است: «ویژگی‌هایی از سازمان اجتماعی همچون اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی که می‌توانند کارایی جامعه را از طریق تسهیل اقدامات هماهنگ شده فراهم کنند (Sanyal & Routray, 2016, p.105). پاتنام، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم، مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد. از نظر وی، اعتماد و ارتباط متقابل اعضاء در شبکه، به عنوان منابعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجودند. وی سرمایه اجتماعی را به عنوان ابزاری برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در سیستم‌های سیاسی می‌داند. بحث و گفتگو در رابطه با سرمایه اجتماعی نشان‌گر فقدان یک تعریف واضح از این سازه است. تعدد تعاریف موجود نشانگر این است که برخی تعاریف دارای همپوشانی و برخی بیانگر فرآیندهای مشابه بنیادین با رویکردهایی متفاوت هستند (Woodhouse, 2006, p.85)؛ شاید اگر تعریف بانک جهانی را نیز به این تعاریف بیافزاییم، در مجموع می‌توان یک تعریف کلی و مشترک از سرمایه اجتماعی به دست آورد. در تعریف بانک جهانی آمده است که «سرمایه اجتماعی به سازمان‌ها، ارتباطات، و هنجارهایی اشاره دارد که کم و کیف کنش‌های اجتماعی جامعه را سامان می‌بخشند». (Deker & Uslaner, 2001, p.47). در جدول ۱ تعاریف مختلفی از این مفهوم ارائه شده است.

جدول ۱. برخی تعاریف سرمایه اجتماعی

منبع	تعریف سرمایه اجتماعی
Fukuyama (1995, p 91)	سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درک متقابل میان اعضای جامعه است که سبب تسهیل روابط درون گروهی و میان گروهی جهت کسب منافع متقابل در میان اعضای گروه می‌شود.
(Burt, 1997, p.340)	سرمایه اجتماعی اشاره به فرصت‌ها دارد. موقعیت فرد در ساختار تعاملات می‌تواند به خودی خود یک دارایی محسوب شود.
(Woolcock & Narayan, 2000, p.225)	سرمایه اجتماعی به هنجارها و شبکه‌هایی که افراد را برای انجام کارهای جمعی توانمند می‌سازد، اطلاق می‌شود.
Tronca, (2011, p 129).	سرمایه‌ای که با استفاده از «رویکرد شبکه‌ای» به عنوان بهبود دهنده کیفیت روابط اجتماعی سبب تحقق اهداف فردی و اجتماعی می‌گردد را سرمایه اجتماعی می‌نامند.
Ansari (2013, p 77)	سرمایه اجتماعی، سرمایه‌ای مبتنی بر اعتماد در روابط میان فردی و هنجارهای متقابل در شبکه‌های اجتماعی است که باعث تسهیل همکاری شده، ارزش آفرین بوده و امری حیاتی در جهت تحقق منافع فردی و جمعی است.
Wang, McNally, & Lenihan (2018, p 2)	سرمایه اجتماعی یک تئوری قدرتمند برای شرح چگونگی دست‌یابی سازمان‌ها و اعضایشان به منابع از طریق برقراری ارتباطات است، در واقع ارتباطات مفهوم سرمایه اجتماعی را می‌سازد.
Foster, Smith, Bell, & Shaw, (2019, 235)	سرمایه اجتماعی در موقعیت‌هایی شکل می‌گیرد که افراد در مکان‌هایی همچون محله‌ها، مکان‌های مذهبی، محیط‌های کار و سازمان‌های مردم‌نهاد با یکدیگر تعامل داشته باشند و برای ایجاد ارتباط با یکدیگر تلاش می‌کنند.

۳. روش پژوهش

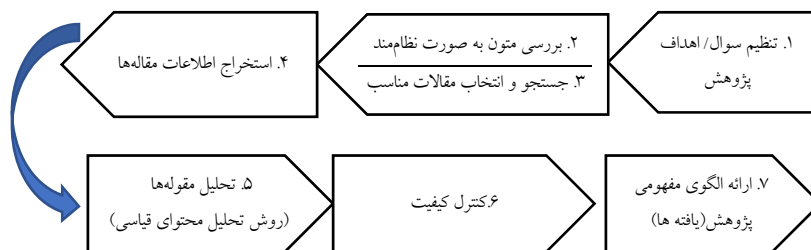
در سال‌های اخیر با رشد مطالعات در حوزه‌های مختلف علوم و مواجه شدن جامعه علمی با انفجار اطلاعات، اندیشمندان در عمل به این نتیجه رسیده‌اند که اطلاع و تسلط بر تمامی ابعاد یک رشته و به روز بودن در این زمینه، تا حدود زیادی امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین انجام پژوهش‌های ترکیبی که عصاره مطالعات انجام شده در این موضوع خاص را به شیوه نظام‌مند و علمی، فراروی پژوهشگران قرار دهند، گسترش روزافزون یافته است. فرامطالعه (Meta-study) یک تجزیه و تحلیل عمیق از کارهای پژوهشی انجام شده در یک حوزه خاص است، در سال‌های گذشته بیشتر از فراتحلیل (Meta-analysis) نام برده شده است ولی باید گفت که فرامطالعه با واژه‌هایی همچون فراتحلیل، فراترکیب (Meta-synthesis) (متاستز)، فرانظریه (Meta-theory) و فراروش (Meta-method) متفاوت است و تمام این رویکردها را در برمی‌گیرد. فراتحلیل که عمدتاً در چند سال گذشته از آن استفاده شده،

نوعی فرا مطالعه کمی است که فقط بر روی نتایج آماری پژوهش‌های گذشته به‌ویژه فرضیه‌های پژوهش انجام می‌گیرد که در طی آن و بر اساس فنون آماری خاصی مانند روش R، اثر اندازه متغیرهای مؤثر در پژوهش‌های گذشته محاسبه می‌شود. این فرامطالعه اگر به صورت کیفی و بر روی مفاهیم و نتایج مورد استفاده در مطالعه‌های گذشته با شیوه کدگذاری متداول در پژوهش‌های کیفی انجام گیرد، به نام فرا سنتز یا فرا ترکیب شناخته می‌شود. اگر این فرا مطالعه فقط در حوزه روش‌شناسی کارهای گذشته باشد به نام فرا روش معروف است و در صورتی که این فرا مطالعه فقط در حوزه الگوها و چارچوب‌های پژوهش‌های گذشته باشد، فراترکیب نامیده می‌شود. بنابراین به‌طور کلی می‌توان گفت فرامطالعه شامل چهار گونه اصلی است: فراتحلیل (تحلیل کمی نتایج پژوهش‌های کمی پیشین)، فراروش (تحلیل روش‌شناسی مطالعات اولیه)، فرا نظریه (تحلیل کیفی محتوای مطالعات اولیه) و فراترکیب (تحلیل کیفی نتایج پژوهش‌های کیفی پیشین) (سهرابی، اعظمی و یزدانی، ۱۳۹۰).

به باور زیمر فراترکیب، نوعی مطالعه کیفی است که از اطلاعات و یافته‌های استخراج شده از مطالعات کیفی با موضوعات مرتبط و مشابه استفاده می‌کند. در نتیجه نمونه مورد نظر برای فراترکیب، از مطالعات کیفی منتخب بر اساس ارتباط آنها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود. فراترکیب، صرفاً مرور یکپارچه ادبیات موضوع مورد نظر نیست؛ بلکه تحلیل یافته‌های این مطالعات است (Zimmer, 2006). در ادامه مراحل انجام پژوهش بیان می‌شود.

۴. مراحل پژوهش

برای تحقق هدف مورد نظر در این پژوهش، از رویکرد هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) استفاده شده که شکل ۱ خلاصه این مراحل را نمایش می‌دهد.

شکل ۱. مراحل هفت‌گانه فراترکیب (Sandelowski, 2007)

۱.۴ گام اول: تنظیم سؤال‌ها/ اهداف پژوهش

در پژوهش حاضر هدف اصلی، تعیین سطوح تحلیل ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص‌های ذیل هر سطح می‌باشد. بدین منظور به عنوان هدف ابتدایی لازم است شاخص‌های مورد اشاره در ادبیات تحقیق مورد بررسی قرار گیرند.

۲.۴ گام دوم: بررسی نظام‌مند متون

جامعه این تحقیق، مقالات علمی پژوهشی منتشر شده از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۸ در پایگاه‌های معتبر علمی همچون گوگل اسکالر (Google scholar)، الزویر (Elsevier)، امرالد (Emerald)، پروکوئست (ProQuest)، سیج (sage)، اشپرینگر (springer)، تیلور اند فرانسیس (Taylor and Francis)، ریسرچ گیت (Research gate)، نورمگز (Noormags)، پورتال جامع علوم انسانی، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و مگیران (Mgiran) در حوزه سرمایه اجتماعی است. واژه‌های کلیدی متنوعی در فارسی نظیر «سرمایه»، «سرمایه فکری»، «سرمایه اجتماعی» و «مولفه‌های سرمایه اجتماعی» «ابعاد سرمایه اجتماعی» «شاخص‌های سرمایه اجتماعی» و «مفهوم سرمایه اجتماعی» و در انگلیسی نیز «social capital»، «social capital items»، «social capital content»، «social capital index»، «social capital indicators»، «social capital characteristics» برای جست‌وجوی مقاله‌های پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. در نتیجه جست‌وجو و بررسی پایگاه‌های داده‌ها، مجله‌ها و موتورهای جست‌وجوی مختلف و با استفاده از واژه‌های کلیدی مورد نظر تعداد ۷۲ مقاله نهایی مرتبط برای فراترکیب انتخاب شدند.

۳.۴ گام سوم: جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مناسب

در جدول ۲ شاخص‌های پذیرش مقالات و در شکل ۲ خلاصه‌ای از فرایند انتخاب اسناد پژوهشی این مقاله نشان داده شده است. الگوریتم انتخاب مقاله‌های نهایی برای انجام فراترکیب پس از گزینش اسناد و متون علمی برگزیده توسط برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی به منظور بررسی کیفیت روش‌شناختی مطالعات طبق مهارت‌های ارزیابی برای هر مقاله بر اساس ده معیار اهداف، منطق، طرح، نمونه‌برداری، جمع‌آوری داده‌ها، انعکاس‌پذیری ملاحظات اخلاقی، دقت تجزیه و تحلیل، بیان روشن یافته‌ها و ارزش پژوهش امتیازی در

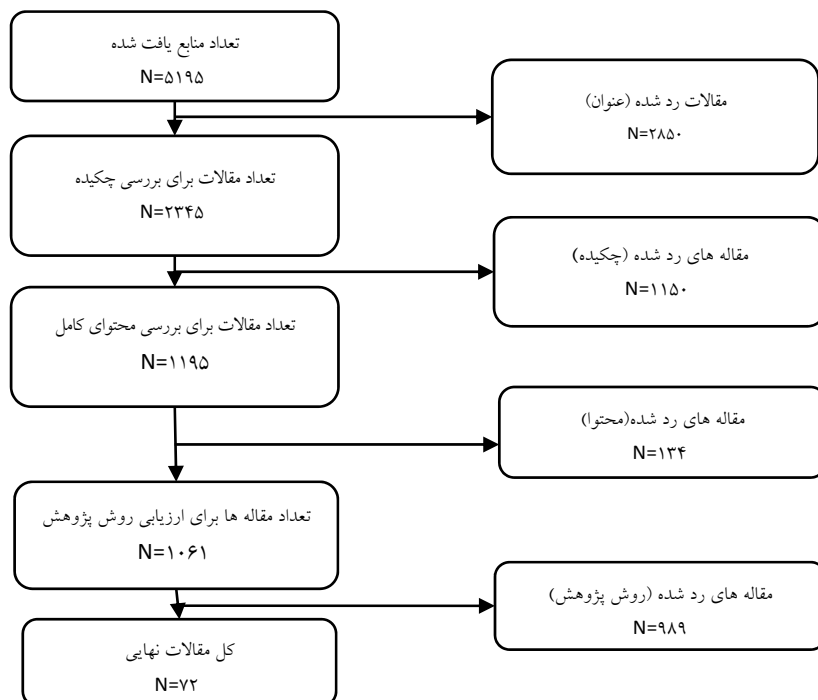
تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۶۳

نظر گرفته می‌شود. در گام بعد کدهای شناسایی و استخراج شده به مقوله‌های فرعی و اصلی دسته‌بندی شدند.

معیارهای پذیرش، یا عدم‌پذیرش شامل مواردی چون، زبان مطالعه، زمان مطالعه، روش‌های مطالعه، جامعه مورد مطالعه، شرایط مورد مطالعه و نوع پژوهش است که در جدول ۲ به این موارد اشاره شده است. طبق الگوریتم ارائه شده، کلیه مقاله‌های یافت شده ۵۱۹۵ بودند که تمامی این مقاله‌ها از پایگاه‌های علمی استخراج شده‌اند. از میان این مقالات ۲۸۵۰ مقاله به دلیل عدم تطابق عنوان و تکراری بودن حذف شدند. در مرحله بعد، ۱۱۵۰ مقاله بر مبنای ارزیابی چکیده مورد قبول واقع نشد و همچنین تعداد ۱۳۴ و ۹۸۹ مقاله دیگر به ترتیب به دلایل عدم تناسب محتوا و روش پژوهش حذف شدند. در نهایت ۷۲ مقاله به عنوان مقاله‌های نهایی منتخب، مورد استفاده قرار گرفتند.

جدول ۲. شاخص‌های پذیرش مقالات

معیار پذیرش	توضیحات
زبان	انگلیسی و فارسی
بازه زمانی	۱۹۷۰-۲۰۱۸
جامعه	کلیه مقالات در زمینه سرمایه اجتماعی
شرایط مطالعه	بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی
نوع پژوهش	مقالات چاپ شده در نشریات معتبر

شکل ۲. الگوریتم ارزیابی و انتخاب مقالات

۴.۴ گام چهارم و پنجم: استخراج اطلاعات و تحلیل مقوله‌ها

در پژوهش پیش‌رو، اطلاعات مقاله‌ها بر اساس روش تحلیل محتوای قیاسی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. فرایند تحلیل محتوای قیاسی براساس مدل الو و کینگاس (۲۰۰۸) به شرح زیر انجام شد:

۱. آماده سازی: غور کردن در داده‌ها و درک کلیت متن، انتخاب واحد تحلیل، تصمیم‌گیری در مورد تحلیل محتوای آشکار/ مکنون داده‌ها.

در این پژوهش چندین و چند بار متن مقالات مطالعه شد تا اشراف نسبی مورد نیاز بر داده‌ها حاصل شود و مطالعه متون تا جایی ادامه یافت که اطمینان از اشباع و کفایت نظری برای پژوهشگران حاصل شود. واحد تحلیل، جملات بیانگر شاخص‌های سرمایه اجتماعی بود و با توجه به موضوع و هدف تحقیق، محتوای آشکار و مکنون داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفت.

۲. سازماندهی: کدگذاری باز و ایجاد مقوله‌ها (گروه‌بندی کدها ذیل یک سرفصل کلی‌تر)، فرمول‌بندی کلی از عنوان تحقیق توسط ایجاد مقوله‌های اصلی / فرعی تلخیص شده

گام دوم، زمانی آغاز شد که پژوهشگران، داده‌ها را مطالعه کرده و با آن‌ها آشنا شدند. همچنین، فهرستی اولیه از شاخص‌ها تهیه شد و بر اساس کدگذاری‌های اولیه، مقوله‌های فرعی بر اساس ارتباط میان کدها احصا شد. در تحلیل محتوای قیاسی (بر خلاف تحلیل محتوای استقرایی)، تم‌های اصلی از ابتدا مشخص‌اند (ابعاد شناختی، ساختاری و رابطه‌ای سرمایه اجتماعی) و خروجی این گام تشکیل ماتریس دسته‌بندی کدها و مقولات فرعی ذیل مقولات اصلی است که در جدول ۳ نشان داده شده است. فراوانی و تکرار کدها نیز در جدول ۳ مشخص شده است.

۳. گزارش دهی: گزارش فرآیند تحلیل و ذکر نتایج با استفاده از روش‌های مختلف (مدل، نقشه ادراکی، ارتباط مقوله‌ها، روایت داستان‌گونه و نظایر آن)
این گام در بخش‌هایی مراحل فراترکیب (ارائه الگوی مفهومی) انجام شده است.

جدول ۳. ماتریس دسته‌بندی کدها، مقولات فرعی و اصلی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد
سرمایه رابطه‌ای	اعتماد و صداقت	اعتماد به اقوام و خویشان* (۴۵،۵۲)، اعتماد به دوستان (۴۵،۵۳)، اعتماد اجتماعی (۱۰، ۹، ۱۲، ۱۱، ۱۷، ۲۹، ۲۴، ۴۵، ۷، ۳۸، ۵۲، ۵۴، ۴۰، ۶۷، ۴۱، ۴۴، ۵۳، ۷۱، ۵۹، ۳۶)، اعتماد سازمانی (۱۰، ۱۷، ۱۰، ۶۷، ۴۰، ۳۸، ۴۴)، اعتماد به گروه‌ها و اصناف (۴۵،۵۳)، اعتماد به کارگزاران سیاسی، نهادهای سیاسی و نظام سیاسی (۴۵، ۱۰، ۵۴، ۶۶، ۳۶)، اعتماد به سازمان‌های خیریه (۴۵)، اعتماد به سازمان‌های مذهبی (۴۵)، اعتماد به همکاران (۵۱)، اعتماد غیررسمی (۶۷)، صداقت (۳۳، ۴۵، ۶۲، ۶۴، ۷۱)، اعتماد بر مبنای دانش (۵۲)، پرهیز از بدگمانی (۶۶)، شبکه اعتماد (۶۰)، درستکاری (۶۴، ۶۲)، شفافیت (۶۲)، اعتماد به نفس (۱۵، ۶۷)
	مشارکت غیررسمی	مشارکت غیر رسمی در خیریه‌ها (۵۳، ۴۶)، مشارکت غیر رسمی مذهبی (۵۳، ۵۴، ۶۷)، مشارکت غیر رسمی همیارانه (۵۳)، شرکت در اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، سازمان‌ها و موسسات مدنی غیررسمی (۵۳، ۶۷، ۶۱، ۴۶، ۴۵)، تعداد روابط غیر رسمی (۴۰، ۶۷، ۲۰، ۳۷)، تشکیل انجمن‌های غیر رسمی (۱۹)، همکاری درون انجمنی (۱۴، ۲۲، ۲۴، ۳۲، ۳۳، ۶۸)، سازمان‌های غیرانتفاعی (۳۳)، تشکیل شبکه‌های انجمنی (۳۴)
	مشارکت سیاسی	مشارکت در رای‌دهی (۵۹، ۱۰، ۲۳، ۲۸، ۳۳، ۳۵، ۳۶، ۶۷، ۳۸)، مطالعه و حجت خرید روزنامه (۵۹)، میزان اطلاعات سیاسی (۵۹)، شرکت در راهپیمایی‌ها (۵۹)، شرکت در تجمعات (۵۹)، انقلاب‌های سیاسی (۵۹)، اقدامات سیاسی (۱۱، ۱۰، ۳۶)، ارتباط با مقامات رسمی (۳۵)، مشارکت سیاسی نقادانه (۵۹)، پیگیری اخبار سیاسی (۴۵، ۵۳)،

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد
		(، آگاهی از امور عمومی (۳۸، ۵۳)، عملکرد حکومت در حوزه‌های گوناگون (۴۵)، اعتماد به اخبار (۵۱)، قدرت سازگاری و انعطاف پذیری (۵۱)، مسئولیت پذیری و پاسخگویی در برابر عملکرد (۵۱)،
مشارکت اجتماعی		روابط با دوستان (۳۳، ۱۰، ۴۶، ۵۴، ۶۷)، ارتباطات اجتماعی (۲۹، ۶۷، ۶۴)، ارتباطات شغلی (۶، ۴۰، ۶۷، ۴، ۴۴، ۱، ۳۸، ۵۰، ۱۱، ۵۴، ۱۶، ۱۰، ۶۱)، تعامل با همسایگان (۴۶)، ۵۰، ۵۴، ۱۰، ۶۱)، تعاملات با اولیا و مربیان مدرسه (۴۶)، تعاملات خانوادگی (۱۶، ۴۶، ۵۰، ۱۹، ۱۰، ۴۹، ۵۸، ۶۷، ۶۱، ۴۳، ۳۸)، مشورت با سایر افراد (۴۵، ۶۴)، مشارکت در انجمن‌ها (۱۲، ۲۸، ۲۹، ۳۵، ۴۲، ۶۷، ۱، ۳۷، ۳۹)، مشارکت مدنی (۱۳، ۱۷، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۵۴، ۱، ۵۹)، ایفای نقش اجتماعی (۴۸، ۴۶)، عوامل پیوند دهنده دوستی (۵۸)، شرکت در رویدادها (۶۸)، مشارکت در شبکه‌های اجتماعی (۶۱)، مشارکت در تصمیمات مسائل عمومی (۶۰)، مدیریت مشارکتی (۵۱)، مشارکت در برنامه‌ریزی پروژه (۴۰)، شرکت در بحث و گفتگوی سازمانی (۱، ۴۰)، بصیرت اجتماعی (۴۵، ۵۳)، آگاهی و توجه به امور عمومی و اجتماعی (۵۷)، داد و ستد و معامله (۲۷)، در ارتباط بودن با مسائل عمومی (۶۷)، میزان روابط اجتماعی (۶۴)، ملاقات با بستگان (۳۶)، ملاقات با همکاران (۳۶)، داشتن دوست صمیمی (۳۶)، ارتباط با همسایگان (۳۶)، همکاری با شبکه‌های اجتماعی (۳۶)، رضایت از زندگی خانوادگی (۳۶، ۳۸)، رضایت از زندگی اجتماعی (۳۶)، ملاقات با دوستان (۳۶)، تمایل و اشتیاق به گوش کردن (۷۱)، تعداد روابط سازمانی (۲، ۴۰)، تناوب دوستی ها، دیدارها و صحبت‌ها (۳۵، ۶۷، ۷۸، ۳۸)، انجام فعالیت مشترک با همکاران (۵۱)
مشارکت اقتصادی		میزان مشارکت نیروی کار (۶۷)، استفاده از فروشگاه‌ها و کسب و کارهای محلی (۶۷)، مشارکت در تعاونی‌ها (۶۷)، ارتباط با افراد خارج از محل کار (۵۱)، تعاملات و روابط متقابل با همکاران (۵۱، ۴۱، ۴۳)، رفت و آمد با دیگران (۴۵)، تعامل با دیگران (۴۵، ۶۱)، شرکت در مراسم مختلف دانشگاه‌ها (۵۱)
هنجارهای اخلاقی و مذهبی		عدالت میان افراد (۷، ۴، ۵۸، ۶۳، ۶۶)، نظم و ترتیب (۱۷)، بردباری (۱۹، ۶۴)، گذشت (۶۳، ۴۵، ۶۴)، وجدان کاری (۵۸، ۴۵)، نرخ وقوع جرائم (۴۵)، ساده زیستی (۶۲)، اجماع (۴۷)، درک مشترک از رفتارها و تکالیف (۵۵)، ایثار (۵۸، ۶۴، ۶۶)، امانت داری (۴۵، ۵۸، ۶۷)، کمک به افراد (۷، ۱۷، ۳۵، ۶۳، ۶۴، ۳۸، ۴۳)، وفای به عهد (۵۸، ۶۳، ۶۶، ۷۱)، حقوق برادران مومن (۵۸)، پرهیز از دروغ (۵۸)، پرهیز از غیبت و سخن چینی (۵۸، ۶۶)، پرهیز از نیرنگ (۵۸)، پرهیز از تهمت (۵۸، ۶۶)، پرهیز از کینه ورزی (۵۸)، قرض الحسنه (۵۸، ۶۶)، انفاق (۵۸، ۶۳، ۶۶)، خمس و زکات (۶۴، ۵۸، ۶۶)، وقف (۵۸)، پرهیز از غرور و خودپسندی (۶۲، ۶۴)، گشاده رویی و خوش رویی (۶۲، ۶۴)، احترام (۶۳)، صلح رحم (۶۳، ۶۶)، امر به معروف نهی از منکر (۶۳، ۶۴)، تشکر از مردم (۶۳)، مدارا با دوستان و دشمنان (۶۳)، داشتن همسر شایسته (۶۳)، صدقه (۶۳)، حسادت نکردن (۶۳، ۶۶)، رعایت حقوق دیگران (۶۴)، پرهیز از غیبت و تهمت و تبعیض (۶۴)، حج (۶۴، ۶۶)، نماز جمعه و نماز جماعت (۶۴، ۶۶)، کمک به بیماران (۷)، کمک به کودکان (۷)، داوطلب بودن (۷، ۶۷، ۶۸، ۶۵، ۳۶، ۵۹، ۳۷، ۳۸)، حس هموعی داشتن (۴، ۱۱، ۳۹)، انجام امور خیریه (۱۱، ۳۳، ۶۷، ۶۶)، کمک به همسایه (۱۲، ۳۶)، کمک به اعضای جامعه (۷، ۵۸)، وساطت بین دیگران (۲۷، ۶۷، ۶۸)، احساس همدردی با دیگران (۴۵، ۱، ۳، ۶۵، ۳، ۶۵)

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۶۷

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد
		روابط دوستانه و محبت آمیز (۶۴)، تعامل گروهی بر اساس ارزش های مشترک (۶۴)، ۷۱، ۷۸، جامعه پذیری (۴۲، ۶۹)، احترام به دیدگاه دیگران (۷۱)، خیر خواهی و دگرخواهی (۵۱)، صمیمیت (۱۵، ۳۵)، مسئولیت پذیری (۴۵)، کمک به هنگام گرفتاری ها (۵۱)، تجلیل و قدرشناسی (۵۱)، پرورش عزت نفس (۵۱)، حسن نیت به یکدیگر (۵۱)، عدم تظاهر در رفتار (۵۱)، پابندی به قول و قرارها (۵۱، ۷۱)، عدالت (۶۶، ۵۱)، محبت و دوستی (۵۱)، وفاق در ارزش ها و نقش ها (۵۱)، توجه به منافع سایرین (۵۱)، حمایت های عاطفی، مالی، فکری و اطلاعاتی (۵۱)، اخوت (۶۴)، حسن ظن (۶۴)، خود افشایی (۶۹)
	ایجاد هویت گروهی	عضویت در سازمان های اجتماعی (۶۷، ۶۰، ۵۴)، عضویت در سازمان های مذهبی (۵۴)، ۱۱، ۳۸، ۳۵، عضویت در سازمان های سیاسی (۵۴)، تفکر یکپارچگی امت اسلامی (۵۸)، اصل توبه اجتماعی (۵۸)، تشکیل انجمن های رسمی (۱۹)، همبستگی گروهی (۵۱)، ۱، ۱۶، ۴۹، همبستگی سازمانی (۴۱، ۵۱، ۴۲)، احساس تعهد و تعلق (۲۰، ۱۸، ۵۱، ۷۱)، احساس هویت با شبکه (۵۵)، وحدت (۶۴)، داشتن هویت سازمانی (۵۱)
	تعهدات اجتماعی	جهت گیری به سمت هدف جمعی (۵۱)، انگیزه برای رسیدن به نفع عمومی (۵۱)، روحیه همکاری و تعاون در انجام وظایف (۵۱، ۶۷)، بسیج منابع برای انجام کار گروهی (۵۱)، استفاده مشترک از منابع و منافع (۵۱)، تضمین منافع افراد هنگام مشارکت (۵۱)، همیاری برای هدف مشترک (۵۱)، ترجیح منافع جمعی بر فردی (۴۵)، تعاون (۶۴)، همکاری پایدار (۲۷، ۴۲، ۷۰)
	پیکنبدی شبکه	تراکم (۴۷)، حقوق متقابل رهبر و پیرو (۵۸)، اتصال و میزان ارتباط پذیری (۴۱، ۵۹، ۴۷)، سلسله مراتب (۴۷، ۵۹، ۷۸)، فرایندها (۵۶)، قوانین (۵۶، ۷۱)، ثبات در ارتباطات شبکه (۱۸، ۶، ۴۳)، کنترل و تمرکز شبکه (۷۲، ۴۳)، نوع شبکه (۳۷)، تعداد اعضای شبکه (۳۷)، اندازه شبکه (۱۶، ۶۷)، تناسب اعضا (۷)، تعداد و تنوع اعضای گروه (۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۴، ۳۵)، عضویت در گروه (۴۴، ۶۸، ۲، ۳۸)
سرمایه ساختاری	ارتباطات و پیوندهای شبکه	امکان دسترسی به منابع (۵۵، ۶۷)، ایجاد شبکه (۴۱)، ارتباطات و شبکه ها (۳۷، ۵۳)، شکل تعاملات در شبکه (۳۷، ۳، ۲۱، ۲۷) وسعت ارتباطات موجود در شبکه (۵۹)، شدت ارتباطات موجود در شبکه (۵۹، ۴۰)، کاهش زمان و سرمایه برای گردآوری اطلاعات (۴۷)، روابط آسان درون شبکه (۹، ۴۲)، رابطه رهبر و پیرو در شبکه (۵۸)، قدرت روابط شبکه (۷۰)، کمیت و کیفیت شبکه (۱۲، ۶۷، ۴۰، ۳۵)، مشارکت مادی اعضا (۱۴، ۷)، تناوب مشارکت اعضا (۷، ۳۸)، مشارکت در تصمیم گیری (۴، ۷)، دسترسی برابر به اطلاعات (۵۱، ۷۱)، تبادل و اشتراک اطلاعات و دانش در بین افراد (۵۱)، استفاده بهینه و مؤثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات (۵۱، ۹)
	سرمایه های شبکه	زمان به عنوان سرمایه (۸۳، ۲۶)، اطلاعات به عنوان سرمایه (۸)، دارایی شبکه ای (۳۱)، دارایی ارتباطی (۳۱)، دارایی مشارکتی (۳۱)، دسترسی و استفاده از منابع نهفته در شبکه های اجتماعی (۶۷، ۳۹، ۴۹)، منابع مشترک گروهی (۷۱)، رفاه گروهی (۷۱)، توافق و سازش گروهی (۷۱)
	اطلاعات شبکه	هماهنگی آسان اطلاعات (۹)، تسهیل تبادل اطلاعات (۹، ۳، ۲۷)، تسهیم اطلاعات (۲۵)، دسترسی به اطلاعات (۱۶، ۲۷، ۳۰، ۴)، کنترل اطلاعات (۳۲)، تشکیل

مقوله اصلی	مقوله فرعی	کد
		کانال‌های اطلاعاتی (۴۷، ۵۵)
سرمایه شناختی	اشتراکات شناختی	افسانه‌ها، داستان‌ها و استعاره‌های مشترک (۱۸، ۴۷، ۶۶)، درک متقابل از طریق مبادله سرگذشت‌های مشترک (۵۵)، نشانه‌های نگرشی مشترک (۵۶)، انتظارات مشترک (۱۶)
	اشتراکات اعتقادی	عبادات دینی یکسان (۶۶)، ارزش‌های مشترک (۳۸، ۱۸، ۲۳، ۶۶، ۲۰، ۲۱، ۲۵)، عقاید مشترک (۴۱)
	اشتراکات جمعی	اهداف مشترک (۴۱، ۶۶، ۷۰، ۴۳، ۲۱، ۲۶، ۱۴)، علایق مشترک (۸)، موقعیت مشترک (۹)، درک متقابل از طریق زبان مشترک (۵۵، ۹)، اعتبار جمعی مشترک (۵۱)، وجدان جمعی (۵۱)، یادگیری جمعی (۴۳)

*اعداد داخل پرانتز، شماره منابعی هستند که در پیوست مقاله آمده است.

۵.۴ گام ششم: کنترل کیفیت (قابلیت اعتماد پژوهش)

در پژوهش‌های کیفی عموماً به جای مفاهیم پایایی و روایی، از مفهوم «قابلیت اعتماد (Trustworthiness)» استفاده می‌شود. یکی از روش‌های بررسی قابلیت اعتماد پژوهش‌های کیفی، سه‌سویگی محقق (Researcher Triangulation) است. در این راستا برای کنترل مفاهیم استخراجی از مقایسه کدگذاری‌های دو پژوهشگر استفاده شد. برای ارزیابی میزان توافق بین این دو کدگذار و در نتیجه پایایی درونی (Interior reliability) مصاحبه‌ها از ضریب درون موضوعی کاپا (Kappa Interclass correlation) استفاده شد. از طریق این ضریب می‌توان میزان توافق دو اندازه‌گیری (توسط دو نفر یا دو ابزار یا در دو مقطع زمانی) را ارزیابی نمود (Trull & Prinstein, 2012). شاخص کاپای کوهن برای متغیرهایی استفاده می‌شود که سطح سنجش آن‌ها یکی و تعداد طبقات آن‌ها با یکدیگر برابر باشد. مقدار شاخص کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد و هرچه مقدار این سنججه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده توافق بیشتر بین کدگذاران است (محقق و همکاران، ۱۳۹۲). به همین منظور شخص دیگری از خبره‌های این موضوع بدون اطلاع از نحوه ادغام کدها و زیرمقوله‌های ایجاد شده توسط پژوهشگر اقدام به دسته‌بندی کدها در زیرمقوله کرده است. سپس زیرمقوله ارائه شده توسط پژوهشگر با زیرمقوله ارائه شده توسط این فرد مقایسه شده است. در نهایت با توجه به تعداد زیرمقوله ایجاد شده مشابه و متفاوت، شاخص کاپا محاسبه شده است. پژوهشگر ۱۳ زیرمقوله و خبره دیگر ۱۲ زیرمقوله ایجاد کرده‌اند، که از این تعداد ۱۱ مفهوم مشترک هستند. همانطور که در ادامه نشان داده شده است، مقدار

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۶۹

شاخص کاپا برابر با ۰.۷۷۸۹ محاسبه شد که با توجه به جدول ۳ در سطح توافق معتبر قرار گرفته است.

جدول ۴. پایایی روش فراترکیب

		نظر محقق		
		بله	خیر	مجموع
نظر خبره	بله	A:۱۱	B:۱	۱۲
	خیر	C:۲	D:۰	۲
	مجموع	۱۳	۱	N:۱۴

$$\text{توافقات مشاهده شده} = \frac{A+D}{N} = 0.7857$$

جدول ۴. وضعیت شاخص کاپا

وضعیت توافق	مقدار شاخص کاپا
ضعیف	کمتر از ۰
بی اهمیت	۰-۰.۲
متوسط	۰.۲۱-۰.۴
مناسب	۰.۴۱-۰.۶
معتبر	۰.۶۱-۰.۸
عالی	۰.۸۱-۱

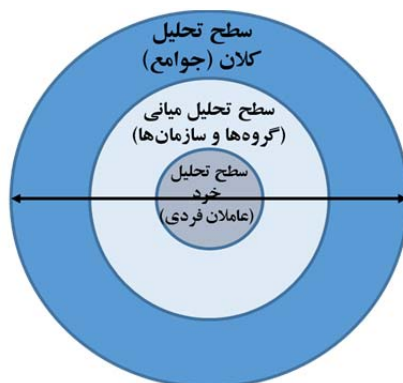
$$\text{توافقات شانسی} = \frac{A+B}{N} \times \frac{A+C}{N} \times \frac{C+D}{N} \times \frac{B+D}{N} = \frac{12}{14} \times \frac{11}{14} \times \frac{2}{14} \times \frac{1}{14} = 0.0068$$

$$K = \frac{\text{توافقات شانسی} - \text{توافقات مشاهده شده}}{1 - \text{توافقات شانسی}} = 0.7789$$

۶.۴ گام هفتم: ارائه الگوی مفهومی پژوهش

چارچوب ارائه شده جدول ۴ حاصل بررسی نظام مند ۲۴۰۰ مقاله داخلی و ۲۷۹۵ مقاله خارجی و در نهایت انتخاب ۷۲ مقاله نهایی در فرایند فراترکیب است. خروجی این فرایند،

شناسایی شاخص‌های مفهوم سرمایه اجتماعی و دسته‌بندی آن‌ها در قالب ۱۴ مقوله فرعی و جایگیری آن‌ها ذیل سه مقوله اصلی سرمایه اجتماعی بود. با بررسی کدهای استخراج شده و تجمیع آن‌ها در قالب مقوله‌های فرعی و اصلی، می‌توان سطوح تحلیل مفهوم سرمایه اجتماعی را در سه سطح کلان (Macro level) (سطح جوامع)، میانی (Meso level) (سطح گروه‌ها یا سازمان‌ها) و خرد (Micro level) (سطح عواملان فردی) در قالب شکل ۳ احصا کرد.

شکل ۳. سطوح تحلیل سرمایه اجتماعی

۵. نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین سطوح تحلیل ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص‌های ذیل هر سطح بود. در این راستا از رویکرد فراترکیب و روش تحلیل محتوای قیاسی استفاده شد. با مطالعه نظام‌مند ادبیات موجود در حوزه سرمایه اجتماعی، شاخص‌های مورد اشاره در مستندات شناسایی شد و ذیل ۱۴ مقوله فرعی و سه مقوله اصلی تشکیل دهنده مفهوم سرمایه اجتماعی یعنی سرمایه رابطه‌ای، ساختاری و شناختی دسته‌بندی گردید. شاخص‌های سرمایه ارتباطی دارای بیشترین تکرار در ادبیات تحقیق بودند و در قالب هشت مقوله فرعی اعتماد و صداقت، مشارکت غیررسمی، مشارکت سیاسی، مشارکت اجتماعی، مشارکت اقتصادی، هنجارهای اخلاقی و مذهبی، ایجاد هویت گروهی و تعهدات اجتماعی دسته‌بندی شدند. پس از آن، شاخص‌های سرمایه ساختاری بیشترین تکرار در ادبیات تحقیق را داشتند و در قالب چهار مقوله فرعی پیکربندی شبکه، ارتباطات و پیوندهای شبکه، سرمایه‌های شبکه و اطلاعات شبکه دسته‌بندی شدند. در نهایت، شاخص‌های

سرمایه شناختی دارای کمترین تکرار در ادبیات تحقیق بودند و در قالب سه مقوله فرعی اشتراکات شناختی، اشتراکات اعتقادی و اشتراکات جمعی دسته‌بندی شدند.

تدقیق و مطالعه متون مرتبط با این شاخص‌ها نشان داد محققان حوزه سرمایه اجتماعی در واقع سه سطح تحلیل برای اشاره به این مفهوم مد نظر داشته‌اند. در ادامه به این سه سطح و نسبت مقوله‌های اصلی مفهوم سرمایه اجتماعی با آن‌ها پرداخته می‌شود. نخست؛ سطح خرد (سطح عاملان فردی).

در این سطح، تمرکز شاخص‌های سرمایه اجتماعی بر افراد است و سرمایه اجتماعی به عنوان یک ویژگی یا خصلت فردی مفهوم‌سازی می‌شود. شاخص‌های ذیل ابعاد سرمایه ساختاری در این سطح از تحلیل جای می‌گیرند. برای مثال تعداد پیوندها و رابطه‌هایی که فرد در یک شبکه اجتماعی دارد، نشانگر سرمایه اجتماعی بالاتر اوست. به صورت مشابه، اطلاعات، زمان، نوع و شکل تعاملات فرد، اندازه شبکه، منابع شبکه و تراکم آن می‌تواند میزان سرمایه اجتماعی در سطح فردی را تعیین کند. تعریف بارت (۱۹۹۷) از مفهوم سرمایه اجتماعی تحت عنوان «موقعیت فرد در ساختار تعاملات به عنوان یک سرمایه»، ناظر بر این سطح تحلیل است.

دوم؛ سطح میانی (سطح گروه‌ها یا سازمان‌ها).

در این سطح، تمرکز شاخص‌های سرمایه اجتماعی بر گروه‌های اجتماعی است؛ این گروه‌ها می‌توانند سازمان‌ها، انجمن‌ها، اتحادیه‌ها، خانواده و بستگان باشند. نوع روابط در این سطح نیز می‌تواند درون‌گروهی (مانند روابط اعضای گروه با یکدیگر) یا برون‌گروهی (روابط گروه‌های مختلف با یکدیگر) باشد. شاخص‌های ذیل ابعاد سرمایه رابطه‌ای در این سطح از تحلیل جای می‌گیرند؛ چراکه گروه به عنوان سازو کاری برای تسهیل کنش‌های جمعی به مشارکت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کند. در این سطح، گروه است که قوانین، هنجارها و عقاید مشترک را شکل می‌دهد، انسجام می‌بخشد و بر رفتار افراد تأثیر قابل ملاحظه‌ای می‌گذارد. البته لازم به توضیح است که در سطح گروهی، سرمایه اجتماعی هم به عنوان سرمایه‌ای فردی و هم در قالب سرمایه جمعی مفهوم‌سازی می‌شود و از این رو در شکل ۱ به صورت دایره‌های تو در تو نشان داده شده است. به عنوان مثال، مقوله صداقت و اعتماد در سطح فردی اما در تعامل با سایر افراد شکل می‌گیرد.

سوم؛ سطح تحلیل کلان (سطح جوامع)

در این سطح، تمرکز شاخص‌های سرمایه اجتماعی بر گروه‌های اجتماعی در سطح کلان است و سرمایه اجتماعی به عنوان یک ویژگی یا خصلت جمعی مفهوم‌سازی می‌شود. تعریف بودریو (۱۹۹۷) از مفهوم سرمایه اجتماعی تحت عنوان «یک منبع جمعی یا سرمایه همگانی (Collectively-owned capital)» ناظر بر این سطح تحلیل است. شاخص‌های ذیل ابعاد سرمایه شناختی در این سطح از تحلیل جای می‌گیرند؛ چراکه در این سطح، سرمایه اجتماعی به تدریج و طی زمان ادراک شده یا تغییر می‌یابد و نیز به صورت عمیقی در تاریخ و فرهنگ یک جامعه ریشه می‌دواند.

سهم دانش‌افزایی این پژوهش این بود که برخلاف اکثر تحقیقات مرتبط با سرمایه اجتماعی که در بافتی خاص و متأثر از دیدگاه محققان انجام شده، محقق محور نبوده و به یک بافت سازمانی یا فرهنگی خاص تعلق نداشته است؛ زیرا در رویکردهای فرامطالعه و به ویژه فراترکیب، داده‌های بدست آمده از پژوهش‌های مختلف به صورت یک جا گردآوری و به عنوان یک مجموعه داده مورد تحلیل قرار می‌گیرند. به پژوهشگران حوزه مطالعاتی سرمایه اجتماعی پیشنهاد می‌شود که در استفاده از شاخص‌های این مفهوم به سطح تحلیل توجه داشته باشند تا در خیل عظیم تعاریف و شاخص‌های مربوط به سرمایه اجتماعی به سردرگمی دچار نشوند. همچنین پیشنهاد می‌شود که شاخص‌های بدست آمده (مقوله‌های فرعی) در پژوهش حاضر در پژوهش‌های آتی با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره طبق نظرات خبرگان این حوزه رتبه‌بندی شود. طراحی پرسشنامه‌ای جهت ارزیابی سرمایه اجتماعی در سطوح فردی، سازمانی و جامعه با استفاده از کدهای مستخرج به عنوان مصادیق و شاخص‌ها نیز در پژوهش‌های آتی توصیه می‌گردد.

کتاب‌نامه

- سهرابی، بابک؛ اعظمی، امیر؛ یزدانی، حمیدرضا، (۱۳۹۰)، آسیب‌شناسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه مدیریت اسلامی با رویکرد فراترکیب، ۶(۴)، ۲۴-۹.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ حسین زاده دلی، کریم؛ پیری، عیسی. (۱۳۸۹). تحلیلی بر دگرگونی کیفی سرمایه اجتماعی در نظام شهری نمونه مورد: نظام شهری استان آذربایجان شرقی، فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک. ۳، ۱-۱۹.
- حسین‌پور، داوود؛ آذر، مهدی. (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه فکری و اجتماعی با عملکرد سازمانی از نظر مدیران و کارکنان، فصلنامه مدیریت توسعه و تحول، شماره ۷، ۲۹-۱۹.

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۷۳

ذاکری همامانه، راضیه؛ افشانی، سیدعلیرضا؛ عسکری ندوشن، عباس. (۱۳۹۱). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد، فصلنامه جامعه شناسی ایران، ۱۳(۳)، ۱۱۰-۸۳

رسول زاده اقدم، صمد؛ عدلی پور، صمد؛ عابدینی، صمد. (۱۳۹۷). مطالعه جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی با کجروی فرهنگی (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۷(۱۲)، ۴۳-۲۳.

رضائی، روح اله؛ شعبانعلی فمی، حسین؛ صلاحی مقدم، نفیسه. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمانی در سازمان جهاد کشاورزی استان البرز، فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۱(۲)، ۱۳۳-۱۲۱.

سفیری، خدیجه؛ صدفی، ذبیح اله. (۱۳۹۱). فراتحلیل مطالعات و تحقیقات جنسیت و سرمایه اجتماعی، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۳(۳)، ۷۴-۳۷.

شارع پور، محمود (۱۳۸۰). فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن، فصلنامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، ۵، ۷۴-۴۸.

عباس‌زاده، محمد؛ عزیززاده اقدم، محمدباقر؛ اسلامی‌بناب، سیدرضا، (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱(۱)، ۱۷۲-۱۴۵.

عربشاهی‌کریزی، احمد. (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و تعالی سازمانی، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، ۱(۱)، ۹۹-۸۱.

قاسمی، ابراهیم؛ مهدوی، محمد صادق؛ کلدی علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه‌های شهر زنجان، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۵(۱)، ۲۳۲-۲۰۵.

محقر، علی؛ جعفرنژاد، احمد؛ مدرس یزدی، محمد؛ صادقی مقدم، محمد رضا. (۱۳۹۲). ارائه الگوی جامع هماهنگی اطلاعاتی شبکه تامین خودروسازی با استفاده از روش فراترکیب، فصلنامه مدیریت فناوری اطلاعات، ۱۷، ۱۶۱-۱۹۴.

ناطق‌پور، محمدجواد؛ فیروزآبادی، سیداحمد. (۱۳۸۵). شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل موثر بر آن، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۸(۲)، ۵۴-۳۲.

Aguilera, J. C. (2016). Social capital and economic growth, Master's Thesis in Lund university, school of economic and management, Lund, Sweden.

Ansari, S. (2013). Social capital and collective efficacy: Resource and operating tools of community social control. *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology*, 5(2), 75-94.

Arling, P. (2006). A social capital perspective on communication, technology use and individual outcomes in distributed teams. University of Minnesota.

Bourdieu, P.(1977), cultural reproduction and social reproduction, *Oxford university Press*, New york.

- Burt, Ronald S. 1997. "The Contingent Value of Social Capital." *Administrative Science Quarterly* 42:339-365.
- Carey, S., Lawson, B., & Krause, D. R. (2011). Social capital configuration, legal bonds and performance in buyer-supplier relationships. *Journal of Operations Management*, 29(4), 277-288..
- Coleman, James S. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital." *American Journal of Sociology*.
- De Silva, M. J., McKenzie, K., Harpham, T., & Huttly, S. R. (2005). Social capital and mental illness: a systematic review. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 59(8), 619-627.
- Deker, P & Uslaner, E.M. (2001), *Social capital and participation in everyday life*, Routledge press. London & New york.
- Ejlskov, L., Mortensen, R. N., Overgaard, C., Christensen, L. R., Vardinghus-Nielsen, H., Kræmer, S. R., ... & Hansen, C. D. (2014). Individual social capital and survival: a population study with 5-year follow-up. *BMC public health*, 14(1), 1025
- Faccin, K., Genari, D., & Macke, J. (2017). Interorganisational social capital and innovation: a multiple case study in wine producers networks in Serra Gaúcha. *RAI Revista de Administração e Inovação*, 14(1), 52-66.
- Foster, K. A., Smith, R. J., Bell, B. A., & Shaw, T. C. (2019). Testing the Importance of Geographic Distance for Social Capital Resources. *Urban Affairs Review*, 55(1), 231-256.
- Fukuyama, F. (1995). Social capital and the global economy. *Foreign Affairs*, 74(5), 89-103.
- Fulkerson, G. M., & Thompson, G. H. (2008). The Evolution of a Contested Concept: A Meta-Analysis of Social Capital Definitions and Trends (1988–2006). *Sociological Inquiry*, 78(4), 536-557.
- Gilbert, K. L., Quinn, S. C., Goodman, R. M., Butler, J., & Wallace, J. (2013). A meta-analysis of social capital and health: a case for needed research. *Journal of health psychology*, 18(11), 1385-1399.
- Hanka, M. J., & Engbers, T. A. (2017). *Social capital and economic development: A neighborhood perspective*. *Journal of Public and Nonprofit Affairs*, 3(3), 272-291.
- Huang, J., Van den Brink, H. M., & Groot, W. (2009). A meta-analysis of the effect of education on social capital. *Economics of education review*, 28(4), 454-464.
- Leana, C. R. And Van Buren, H. J.(1999), "organizational social capital and employment" practices. *Academy of management Review*, 24: P.538
- Lee, Y., Rianti, I. P., & Park, M. S. (2017). Measuring social capital in Indonesian community forest management. *Forest Science and Technology*, 13(3), 133-141.
- Musavengane, R., & Simatele, D. (2017). Significance of social capital in collaborative management of natural resources in Sub-Saharan African rural communities: a qualitative meta-analysis. *South African Geographical Journal*, 99(3), 267-282.
- Narayan, Deepa, and Michael F. Cassidy. 2001. "A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory." *Current Sociology* 49:59-102.

- Nordstrom, O. A., & Steier, L. (2015). Social capital: a review of its dimensions and promise for future family enterprise research. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 21(6), 801-813.
- Norikoshi, K., Kobayashi, T., & Tabuchi, K. (2018). A qualitative study on the attributes of nurses' workplace social capital in Japan. *Journal of nursing management*, 26(1), 74-81.
- Pinheiro, M. L., Serôdio, P., Pinho, J. C., & Lucas, C. (2016). The role of social capital towards resource sharing in collaborative R&D projects: Evidences from the 7th Framework Programme. *International Journal of Project Management*, 34(8), 1519-1536.
- Pretty, J., & Ward, H. (2001). Social capital and the environment. *World development*, 29(2), 209-227.
- Putnam, Robert D., Robert Leonardi, and Raffaella Nanetti. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). "Handbook for Synthesizing Qualitative Research". *Springer Publishing Company Inc*
- Sander, T., & Lee, T. P. (2014). A concept to measure social capital in social network sites. *International Journal of Future Computer and Communication*, 3(2), 105.
- Sanyal, S., & Routray, J. K. (2016). Social capital for disaster risk reduction and management with empirical evidences from Sundarbans of India. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 19, 101-111.
- Servaes, H., & Tamayo, A. (2017). The role of social capital in corporations: a review. *Oxford Review of Economic Policy*, 33(2), 201-220.
- Stam, W., Arzlanian, S., & Elfring, T. (2014). Social capital of entrepreneurs and small firm performance: A meta-analysis of contextual and methodological moderators. *Journal of Business Venturing*, 29(1), 152-173.
- Trull, T., & Prinstein, M. (2012). *Clinical Psychology*. Boston: Cengage Learning.
- Tronca, L. (2011). How to define and Measure Social Capital the Power of the Network Approach. *Revista de cercetare si interventie sociala*, 35,128 -148
- Wang, Z., McNally, R., & Lenihan, H. (2018). The role of social capital and culture on social decision-making constraints: A multilevel investigation. *European Management Journal*, 3, 1-11.
- Westlund, H., & Adam, F. (2010). Social capital and economic performance: A meta-analysis of 65 studies. *European planning studies*, 18(6), 893-919.
- Widén-Wulff, G., & Ginman, M. (2004). Explaining knowledge sharing in organizations through the dimensions of social capital. *Journal of information science*, 30(5), 448-458.
- Woodhouse, A. (2006). Social capital and economic development in regional Australia: A case study. *Journal of rural studies*, 22(1), 83-94.
- Woolcock, Michael, and Deepa Narayan. 2000. "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy." *The World Bank Research Observer* 15:225-249.
- Wu, Y. H. (2015). Exploring the Association between Network,
- Xue, X., & Cheng, M. (2017). *Social capital and health in China: exploring the mediating role of lifestyle*. *BMC public health*, 17(1), 863.

Zimmer, L. (2006). "Qualitative meta-synthesis: A question of dialoguing with texts", *Journal of Advanced Nursing*, 53(3): 311– 318.

پیوست

جدول ۵. اطلاعات مربوط به ۷۲ مقاله منتخب

سال انتشار	عنوان مقاله	کد	سال انتشار	عنوان مقاله	کد
2002	Measuring Social Capital: Towards a standardised approach		2012	Toward a theory of social capital definition: its dimensions and resulting social capital types	
2002	Measuring social capital within health surveys: key issues		2004	Explaining knowledge sharing in organizations through the dimensions of social capital	
2005	Social Capital, Networks, And Knowledge Transfer		2001	Social Capital and the Environment	
2014	A Concept to Measure Social Capital in Social Network Sites		2001	A dimensional approach to measuring social capital: development and validation of a social capital inventory	
2013	Developing a social capital index for the Netherlands		2007	A social capital perspective on communication, technology use and individual outcomes in distributed teams	
2015	Exploring the Association between Network, Cognitive, Structural Social Capital and the Risk of Clinical Depression in Taiwan		2004	Dimensions of social capital and rates of criminal homicide	
2007	Measuring dimensions of social capital: evidence from surveys in poor communities in Nicaragua		2014	Individual social capital and survival: a population study with 5-year follow-up. BMC public health	
2015	Social capital: a review of its dimensions and promise for future family enterprise research		2005	Roles of social capital in venture creation: Key dimensions and research implications	
2017	Interorganisational social capital and innovation: a multiple case study in wine producers networks in Serra Gaúcha		2009	Effects of different dimensions of social capital on innovative activity: Evidence from Europe at the regional level	

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۷۷

سال انتشار	عنوان مقاله	کد	سال انتشار	عنوان مقاله	کد
2005	Social capital and mental health: An interdisciplinary review of primary evidence		2006	Social capital and economic development in regional Australia: A case study	
2006	Social capital of cities: emerging networks of horizontal assistance		2011	Social capital configuration, legal bonds and performance in buyer-supplier relationships	
2006	The multiple facets of social capital		2016	Social capital for disaster risk reduction and management with empirical evidences from Sundarbans of India	
2016	The role of social capital towards resource sharing in collaborative R&D projects: Evidences from the 7th Framework Programme		2007	The relationships between supplier development, commitment, social capital accumulation and performance improvement	
2008	US County-level social capital data, 1990-2005		2017	A Typology of Social Capital and Associated Network Measures	
2017	Measuring social capital in Indonesian community forest management		2017	Social capital and health in China: exploring the mediating role of lifestyle	
2016	Measuring social capital: further insights		2014	Gaining or losing? The social capital perspective on supply chain members' knowledge sharing of green practices	
2010	Social capital and resilience: A review of concepts and selected literature relevant to Aboriginal youth resilience research		2001	Social Analysis and Reporting Division Office for National Statistics	
2014	Measuring Social Capital		2011	Social Capital Indicators Review	
2002	The measurement of Social Capital in the United Kingdom		2001	Framework for the measurement of social capital in newzealand	
2013	Exploring the interaction effects of social capital		2017	A qualitative study on the attributes of nurses' workplace social capital in Japan	
2013	Is social capital effective for online learning?.		2009	Social interaction and continuance intention in online auctions: A social capital perspective.	

سال انتشار	عنوان مقاله	کد	سال انتشار	عنوان مقاله	کد
2012	Contextual effect of different components of social capital on health in a suburban city of the greater Tokyo area: A multilevel analysis		2008	Use of social capital among Russian managers of a new generation	
۱۳۸۷	واکاوی سرمایه اجتماعی خانواده با تحصیل فرزندان		۱۳۸۷	فراتحلیل، مطالعات سرمایه اجتماعی در ایران	
۱۳۸۸	ارائه یک مدل نظری برای نهادینه سازی مولفه های سرمایه اجتماعی جهت بهبود عملکرد اقتصادی		۱۳۹۴	تحلیل روابط متقابل میان شاخص های سرمایه اجتماعی با استفاده از تکنیک فازی دیمتل	
۱۳۸۸	سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی طرح یک نگرش نوین		۱۳۸۵	مدخلی بر سرمایه اجتماعی. سیاست داخلی	
۱۳۸۴	سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران		۱۳۸۸	شناسایی مولفه های سرمایه اجتماعی در دانشگاه ها به منظور ارائه مدلی جهت ارتقا آن	
۱۳۸۴	سرمایه اجتماعی در سازمان		۱۳۸۸	سرمایه اجتماعی در نظریات جدید	
۱۳۹۰	تحلیلی بر دگرگونی کیفی سرمایه اجتماعی در نظام شهری نمونه موردی: نظام شهری استان اذربایجان غربی		۱۳۸۵	دولت و سرمایه اجتماعی	
۱۳۸۸	مولفه های سرمایه اجتماعی اسلامی		۱۳۸۵	شکل گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل موثر بر آن	
۱۳۸۷	سرمایه اجتماعی در مقایسه با سایر سرمایه ها		۱۳۸۱	سرمایه اجتماعی: مفاهیم و نظریه ها	
۱۳۸۸	درآمدی بر الگوی مدیریتی امام علی (ع) از منظر مولفه های سرمایه اجتماعی		۱۳۸۰	سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چهارچوب نظری	

تحلیل سطوح مفهوم سرمایه اجتماعی با رویکرد فراترکیب ۷۹

سال انتشار	عنوان مقاله	کد	سال انتشار	عنوان مقاله	کد
۱۳۹۱	سرمایه اجتماعی در اسلام		۱۳۹۲	تحلیل محتوای مفهوم سرمایه اجتماعی در احادیث امام رضا	
۱۳۹۴	بررسی مؤلفه های سرمایه اجتماعی اسلامی در نص و احادیث در رهگذر رابطه علم و دین		۱۳۸۹	تبیین مؤلفه های سرمایه اجتماعی در اندیشه نوگرایی	
2017	Comparing Communities: The Cultural Characteristics of Ethnic Social Capital		2005	Measurement of social capital: Reference document for public policy research, development, and evaluation	
2014	Does marketing and sales integration always pay off? Evidence from a social capital perspective		2017	Effects of branded e-stickers on purchase intentions: The perspective of social capital theory	
2008	How to further exploit social capital: An empirical investigation of three dimensions of social capital and their contributions to individual performance		2013	Measuring Social Capital in the Republic of Korea with Mixed Methods: Application of Factor Analysis and Fuzzy-Set Ideal Type Approach	